

“Ankara” Romanında Kimlik Bunalımı

Fatma Bilgen YUMUŞAK¹

Geliş Tarihi

11.02.2016

Kabul Tarihi

18.03.2016

Öz

Cumhuriyet’in ilanıyla beraber hız kazanan inkılâplar toplum yaşantısında köklü değişikliklere sebep olmuştur. Bu inkılâplar her anlamda yeni insan tipi oluşturmayı hedeflemektedir. “Yeni insan” oluşturma hedefi hem birey bazında hem de toplum bazında kimlik bunalımını da beraberinde getirmiştir. Toplumsal ve sosyolojik bir vak’a olan kimlik bunalımı Cumhuriyet’in ilk yıllarında yazılan romanlarda sıklıkla işlenen bir konu olmuştur. Yaratılmaya çalışılan insan ve toplum yapısı edebi eserler vasıtasıyla insanlara aktarılmış, eserler yeni toplum inşasında bir araç olarak kullanılmıştır. Bir iletişim aracı olarak kullanılan eserler toplumun şekillenmesine katkı sağlamış, onların yaşantısına ayna tutmuştur. Yakup Kadri’nin hemen her romanında bu özellik ağır basmakta, insanların içinde buldukları dönemin sancılı yanları yansıtılmaktadır. Yakup Kadri’nin Ankara romanında Avrupalılaşıma yolunda kimliklerini tamamen kaybeden veya değişime uğrayan insanların durumu gözler önüne serilirken; olması gereken insan tipi de romanda başarılı bir şekilde yerini bulmuştur. Bu çalışmamızda söz konusu eserde kimlik bunalımı yaşayan insanların karakterleriyle ilgili ayrıntılar dönemin zihniyetiyle beraber irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara, Roman, Kimlik Bunalımı.

¹Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi Çankırı-TÜRKİYE
E-posta: fatma_bilgen83@hotmail.com

Identity Crisis In The Novel "Ankara"

Fatma Bilgen YUMUŞAK

Received

11.02.2016

Accepted

18.03.2016

Abstract

Reforms that were accelerated with the declaration of the republic caused fundamental changes in community life. Those reforms aim to create a new type of people in every sense. The aim to create "a new type of people" is accompanied with the identity crisis on the basis of both individual and society. Identity crisis which is a social and a sociological fact was frequently covered in novels which were written in early years of the republic. Types of people and society which were intended to be created were transferred to people by means of literary works and literary works were used as tools to build a new society. Those works which were used as communication instruments contributed to shaping of the society and reflected its way of living. In almost all of Yakup Kadri's novels, this feature is predominant and it reflects the painful sides of the era in which the people has been living. Situation of the people who completely lost their identities or the people who changed during the journey of Europeanisation is unfolded in Yakup Kadri's "Ankara" novel; and the ideal type of person successfully takes place in it. In this work, details about characteristics of the people who suffer from identity crisis in the mentioned work are attempted to be examined with the mindset of the period.

Keywords: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara, Novel, Identity Crisis.

Giriş

Toplumun, bireyin kendisini nasıl gördüğü, tarihi süreç içerisinde kendini nasıl konumlandığı meselelerini açıklayan kavramlardan biri kimliktir. Kimlik, zaman içinde oluşan, olgunlaşan, değişen ve dönüşen, dünden bugüne, bugünden yarına oluşumunu sürekli yenileyen dinamik bir olgudur.² Batılılaşma serüveni içinde sürekli değişim yaşayan insan, olmak istediği ve toplumca oluşturulmak istenen insan tipi arasında bir bocalama yaşamakta, kimlik bunalımına düşmektedir.

Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanması ve Cumhuriyet'in ilanı ile beraber Türk romanı da büyük bir değişikliğe uğramış, Osmanlı reformlarının 1870'lerden beri yapamadığı yeni Osmanlı vatandaşı yaratma düşüncesi romanlarda yerini bulmuştur. Cumhuriyet dönemine geçilirken Atatürk, "Yeni Türkiye'nin eski Türkiye ile hiçbir alakası yoktur. Osmanlı hükümeti tarihe geçmiştir. Şimdi yeni Türkiye doğmuştur." demiştir.³ Bu bağlamda yetiştirilmeye çalışılan "yeni insan" modeli Türk romanlarında yerini bulmuş, ülkesini seven, onun uğrunda kendisini feda etmekten çekinmeyen, güçlü ve inançlı insan modeli çizilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet dönemi köklü bir değişim sürecini beraberinde getirirken bu sürecin sancıları da insanlara farklı şekillerde yansımış, değişime tamamen kapalı olan insan tiplerinin yanında, değişime ayak uydurmaya çalışan ancak başarılı olamayan insan tiplerinin de ortaya çıkışını sağlamıştır. Tam bir kimlik bunalımı içine düşen insanlar oldukları ve olmaları gereken insan tipi arasında bocalamış, adeta kendilerine bir çıkış yolu aramışlardır. İnsanlara bu çıkış yolunu tayin etmeleri konusundaki yardımı ise edebi eserler yapmışlardır. "Ankara" romanı tam da bu noktada değerlendirilmeye uygun bir eserdir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu eserlerini gerçekçi eleştirel bir bakış açısıyla kaleme almıştır. Eserlerini toplumu aydınlatmada, onlara yol göstermede bir araç olarak kullanmıştır. Yakup Kadri yazmış olduğu romanlarında toplumun bozulan yanlarını, kimlik bunalımı yaşayan insanları ele almıştır. "Ankara" romanında bu özellik daha da ağır basmaktadır. "Ankara", Milli Mücadele ruhunu yansıtırken Milli Mücadele sonrasında olması istenen ideal insan tipine ve toplumuna vurgu yapar. "Milli Mücadeleden sonra Ankara'da meydana gelen gelişmeleri işleyen bu sahadaki ilk eser Ankara'dır. Yakup Kadri bu romanında Türk aydınının iki yüz yıldır durmadan tekrarladığı hatalara ışık tutarak gelecek tehlikelere karşı onu uyarmaya çalışır. Çünkü iktidarın ve gücün çarpıcı bir büyüü vardır ve büyü, iradesi güçlü, bilgisi

² Köksal Alver, "Edebiyat ve Kimlik", Bilgi, 2006/2, s.32.

³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Ankara, 1954, c. II, s. 50'den aktaran Taner Timur, Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik, İmge Kitabevi, Ankara, 2002, s.60.

yeterli ve kararlılığı sağlam olmayanları yer bitirir.”⁴ Gelecekteki Türkiye'nin nasıl şekilleneceği hususundaki görüşleri ise yazarın gerçekçi bakış açısına ütöpik bir yön kazandırır. 1934 yılında yayımlanan roman, Cumhuriyet'in 20. yılında, 1943'te yapılan kutlama törenleriyle son bulur. Yazarın hayal ettiği bu törenlerde Mustafa Kemal Atatürk de halkıyla beraberdir. Yazarın eserini 3. baskı için gözden geçirirken yazmış olduğu “Bir Not” başlıklı yazısı, aslında kurmaca bir eser olan romanın; hayatın, devrin, insanın gerçek yanlarını ne derece gözler önüne serdiğinin de kanıtıdır. “Ben o zamanlar, bir gün gelip öleceğini aklımdan bile geçirmedim Atatürk'ün öncülüğü ve rehberliğiyle bu ideal Türkiye'ye yirmi yıl içinde varacağımızı umuyordum. Şimdi o yirmi yıl üstünden bir yirmi yıl daha geçmiş bulunuyor. Fakat biz sosyal, kültürel ve ekonomik devrim şartları bakımından, hâlâ romanın ikinci bölümünde verdiğim ve karikatürünü yaptığım Ankara'nın içinde tepinip durmaktayız.”⁵ Yepyeni bir kimlik kazanan Türkiye Cumhuriyeti, insanlara da bu yeni kimliği aşılama çalışmış, inkılâplar doğrultusunda çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaşmak hedeflenmiştir. Ancak inkılâpların aydınlarca yürütülmesi ve halktan kopuk olunması sorunları da beraberinde getirmiş; halk ve aydınlar arasında uçurum oluşmuştur. Yakup Kadri bu noktada oluşan devlet kimliği ile halk kimliğinin çatışmasından doğan sıkıntılarla beraber hayalindeki Cumhuriyet Türkiye'sinin resmini çizmiştir. Ancak sonuç olarak Cumhuriyet'in 40. yılında hala doğru batılılaşmayı algılayamamış bir toplumla karşı karşıya kalınmıştır.

Yakup Kadri, Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemini kapsayan süreçte insan kimliğini üç farklı dönemde vermeye çalışmıştır. 1. bölümde Milli Mücadele dönemi, 2. bölümde 1922'den 1926'ya kadarki Cumhuriyet yılları, 3. bölümde ise 1937-1943 yılları arasındaki ideal Türkiye Cumhuriyeti yansıtılmıştır. Bu bölümler romanın asıl kahramanı olan Selma Hanım'ın yapmış olduğu üç evliliğiyle paralellik göstermektedir. Değişen dönem, değişen insan tipini de beraberinde getirmiştir. Başkaları tarafından insana yüklenen görevler ile kendi benliği arasında çıkmaza giren insanlar tam da bu noktada çatışma yaşamış bir kimlik bunalımına girmiştir. Çalışmamızda Yakup Kadri'nin “Ankara” romanında değişimler karşısında nerede duracağını bilemeyen, bocalayan ve hatta komik duruma düşen insanların kimlik problemi üzerinde durulmuştur. Yazarın eserini sosyal bir mesaj kaynağı olarak kullanabildiği durumunu göz önüne alırsak Yakup Kadri, vermek istediği mesajı çok net bir şekilde Ankara romanında ifade etmiştir. Ankara romanı da bu bağlamda düşünüldüğünde o dönemin insan tipinin

⁴ Alemdar Yalçın, Sosyal ve Siyasal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920-1946), Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s.211-212.

⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Bir Not”, Ankara, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.9.

algılanmasında büyük önem taşımaktadır. Romanda çizilen üç dönem profili üç mekân merkezinde teşekkül etmektedir. 1. bölümde Taceddin Mahallesi'nde Selma Hanım'ın Nazif Bey'le olan evliliği, 2. bölümde Yenişehir'de Hakkı Bey'le olan evliliği, 3. bölümde Cebeci'de Neşet Sabit'le olan evliliği ele alınmıştır. Romanda adı geçen şahsiyetlerden bazıları kimlik bunalımını zirvede yaşarken, bazıları da çizgilerini bozmadan, baştan beri ideal karakteri koruyan şahsiyetlerdir.

“Ankara” Romanında Kimlik Bunalımı

Yakup Kadri “Ankara” romanında Cumhuriyet ideolojisini yücelten, vatanını, milletini seven ve bu uğurda hiçbir mücadeleden kaçınmayan roman kahramanlarını öne çıkarmak istemiştir. Oluşturmaya çalıştığı bu ideal tiplerin karşısına zıt karakterler çıkararak veya kendi içinde zıtlığa düşen karakterler koyarak vermek istediği mesajı somutlaştırmıştır. Yakup Kadri'nin vermek istediği mesajı somutlaştırma düşüncesi seçmiş olduğu roman kahramanlarının isimleriyle daha da netleşir. Roman kahramanları içinde buldukları halin bir tercümesi olarak yazarca bilinçli bir şekilde seçilen isimlere sahiptirler. “Neşet Sabit” karakteri romanda değişim yaşamayan iki isimden biridir. “Sabit” ismi “değişmeyen, kanıtlanmış, anlaşılmalı”⁶ anlamlarına gelmektedir. Aynı şekilde “Neşet” isminin de roman kahramanının karakteriyle birebir örtüşen bir anlamı vardır ki o da: “kaynak olma, çıkma, ileri gelme”⁷ anlamındadır. Nitekim Neşet Sabit Cumhuriyet ideolojisini tam olarak benimsemiş, halka inebilmiş bir aydın olarak karşımıza çıkar. “Yıldız” karakteri ise Cumhuriyet'in oluşturmaya çalıştığı genç bayan profilini temsil eder. Yıldız Hanım tiyatro, spor gibi faaliyetlerde oldukça başarılıdır ve çalışkandır. O da isminin anlamına paralel olarak gösterdiği başarılarıyla gençlere örnek olan, parlayan ve çevresini aydınlatan bir genç kızdır. İsim karakter ilgisini romandaki diğer şahıslarda da görmekteyiz. “Selma” ismi “barış, huzur içinde bulunma” anlamının yanında, “güzel, hoş kadın” anlamına da gelmektedir.⁸ Selma Hanım romanda huzuru arayan bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Yaptığı üç evliliğin arkasındaki sebep de budur. Nitekim aradığı huzuru Neşet Sabit'le yaptığı üçüncü evliliğinde bulur. Selma Hanım'ın ilk eşi Nazif Bey, ruhsal olarak nazik, sakin ve ılımlı bir kişilik çizerken, fiziksel olarak da temiz ve şık giyimli bir insan olarak tasvir edilir. “Nazif” ismi de yine bu özelliklere paralel olarak “temiz, pak, nazik, zarif ve şık giyimli”⁹ manalarına

⁶http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56b33213a2fc72.27125563, E.T. 04.02.2016.

⁷http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56b3321e93aab8.93101648, E.T. 04.02.2016.

⁸<http://www.ismininanlami.com.tr/selma/>, E.T. 04.02.2016.

⁹<http://www.ismininanlami.com.tr/nazif/>, E.T. 04.02.2016.

gelmektedir. Binbaşı Hakkı Bey ise romanda Milli Mücadele kahramanı olarak karşımıza çıkar. Ancak Milli Mücadele döneminde düşmana karşı büyük başarı gösteren bu eşsiz kahraman, Cumhuriyet'in ilanıyla beraber batılılaşmaya ayak uydurmaya çalışan ve hemen her gece balolarda, partilerde dans eden; kokular sürünüp, şık giyinerek kadınlara iltifatlar eden salon beyefendisine dönüşür. Yazarın romanda özellikle vurguladığı nokta Hakkı Bey'in bunları yapmakta kendini haklı gördüğüdür. Yani ismine de uygun olarak Hakkı Bey, bu tür davranışları yapma hakkını kendinde bulur, çünkü Milli Mücadele'yi kazanan ve eğlenmeyi hak eden kendisidir. Hakkı Bey kendi emeğinin karşılığı olan payı bu şekilde almaktadır. Romandaki ana kahramanların karakterleriyle isimlerinin birebir örtüştüğü görülmektedir.

Romanda Türk toplumunun geçirdiği değişim “Ankara” merkezinde gözler önüne serilmiştir. Şehrin sahip olduğu farklı kültürel yapılar, mekânlar bağlamında ele alınarak daha da netleştirilmiştir. Toplumun içine girdiği değişim süreci hem dış mekânların hem de iç mekânların değişimiyle desteklenir. Mimarının ve ev dekorasyonunun batılı tarzda yapılması değişimin ne denli hızlı ve şeklen yapıldığının göstergesidir. Bunun yanında insanların kıyafetlerindeki değişim, kullandıkları pahalı lavanta kokuları dikkat çeken diğer değişim göstergeleridir. Yakup Kadri romanında oluşturduğu zıtlıklar ve somutlaştırmalar sayesinde o dönemde meydana gelen kimlik bunalımını çok net bir şekilde gözler önüne serer.

“Ankara” romanında görülen çatışmaları, Milli Mücadele yanlıları, mücadeleye katılanlar ile mücadeleye kayıtsız kalanlar arasındaki çatışma ve doğru batılılaşma ile yanlış batılılaşma arasındaki çatışma şeklinde sınıflandırabiliriz. Bu çatışmalar farklı iki insanın arasında yaşanabildiği gibi bazen aynı insan kendi içinde de bu çatışmaya girebilmektedir. Kendi içinde bu çatışmaya giren ve bir kimlik bunalımı yaşayan roman kahramanlarını tek tek irdelemeye çalışacağız. Roman kahramanlarından Neşet Sabit ve Yıldız Hanım gibi kimlik bunalımı yaşamayan, romanda baştan sona aynı düşünce yapısında olan kişilere ise değinilmeyecektir.

Selma Hanım: Romanın başkişisi olan Selma Hanım üç bölümde de karşımıza çıkar. Selma Hanım'ın yaşadığı kimlik bunalımına dönemin özellikleri etrafında ışık tutabiliriz.

1. bölümde banka muamelet şefi olan eşi Ahmet Nazif Bey'le İstanbul'dan Ankara'ya gelen Selma Hanım, iyi bir eğitim görmüş, İstanbul hanımefendisi olarak karşımıza çıkar. Milli Mücadele yıllarında eşiyle Ankara'ya taşınmak zorunda kalan Selma Hanım, hiçbir ideolojiye sahip olmayan bir karakterdir. Oysa o dönemde Ankara'ya gelmek İstanbullulara göre milli hareket kahramanları mertebesine ermek gibidir. Romanda adı

geçen Halide Edip Hanım kadınlara örnek olmuştur. Hepsi de ona benzemek ve onun yerini almak için çok isteklidirler. Ancak yeni evli olan Selma Hanım'a göre yeni evine, eşine ve evliliğine alışması daha ön plandadır, memleket işleriyle ilgilenmeye de pek niyeti yoktur. "İyi bir tahsil görmüş olmasına ve fikir davalarını çok iyi anlayabilecek bir seviyede bulunmasına rağmen memleket işlerine karışmak emeli gönlünden hiç geçmemişti. O, bu vazifeyi, yaşını başını almış ve hayatta artık kendisi için yapacak bir şeyi kalmamış hanımlara bırakıyordu. Daha doğrusu bu hususta hiçbir fikri yoktu."¹⁰ Yazarın bu şekilde tanımladığı Selma Hanım Milli Mücadele ruhundan çok uzaktır ve yalnızca yeni girdiği ortama ayak uydurma çabası içindedir. Nitekim Ankara'da Taceddin Mahallesi'nde oturdukları ev ve ev sahipleri Selma Hanım'ın eski yaşantısından çok uzaktır. Ev sahipleriyle iyi geçinmek zorunda olduklarını, Ankara'dan başka gidecek yerleri olmadığını söyleyen eşine verdiği cevap ise Selma Hanım'ın eski yaşantısından taviz vermeyeceği yönündedir: "A, hiç de değil, ben onlara benzeyeceğime onlar bana benzemeye çalışsın. Biz buraya medeniyet getiriyoruz. Hem canım, bu biz-onlar lakırdısı da nedir? Hepimiz Türk değil miyiz?"¹¹ şeklindeki sözleri iki aile, iki yaşantı arasındaki uçurumu ifade etmektedir. Nazif Bey'in, ev sahiplerinin de kendilerine "yaban" dediklerini, Selma Hanım'ı ve eşini kendilerinden saymadıklarını söylemesi karşı tarafın duygularına da tercüman olmaktadır. Selma Hanım, Ankara yaşantısına bir türlü ayak uyduramaz ve İstanbul'u hatırlatan odasından dışarı çıkmak istemez. Aradığı hiçbir şeyi bulamayan Selma Hanım'ın tek isteği bir gramofonunun olmasıdır. Ankara geceleri ona bir ölüm sessizliğini, bir mezar karanlığını ifade etmektedir. Eşinin arkadaşı olan Mebus Murat Bey'in evlerine gitmeleri Selma Hanım'ın durağan ve sıkıcı yaşantısına bir hareketlilik getirir. Mebus Murat Beylerin evinde karşılaştığı Binbaşı Hakkı Bey'le olan iletişimi Selma Hanım'ın fikirlerinde değişimlere sebep olmuştur. Başından beri Avrupalı profili çizen Selma Hanım Binbaşı Hakkı Bey'le yaptığı silah talimlerinde başarılı olur ve kendisine cepheye ya da cephe gerisinde bir görev verilmesini ister. Binbaşı Hakkı Bey'le yaptığı at gezintilerinde ona hayranlığı artmıştır. Çünkü o, Milli Mücadele ruhunu yansıtan, kararlı duruşunu üniformasıyla destekleyen güçlü bir askerdir. Hakkı Bey'le yaptıkları bir gezintide Çankaya'nın güzelliğini ve Atatürk'ün konağını görmesi onun Ankara'ya bakışının değişmesine sebep olur. Ancak Selma Hanım kimlik değişimini hemşire olarak gittiği Eskişehir dönüşünde yaşayacaktır. Yaralı askerlerin vatanın kurtulması için sergiledikleri mücadele ruhu Selma Hanım'ın da tamamen Milli Mücadeleci bir yapıya sahip olmasına sebep olur. Öyle ki Ankara'ya kadar gelen top seslerinden korkup Ankara'yı terk eden insanlar olmasına rağmen Selma Hanım savaşın

¹⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara, İletişim Yay., İstanbul, 2001, s.18.

¹¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.31.

kazanılacağından bir an bile şüphe etmez. Ankara'daki hastalarını bırakıp gidemeyeceğini belirten Selma Hanım tam bir vatansever olmuştur. Hatta eşinin: “Öyle ise ben seni bırakır giderim. Canımı pazarda bulmadım ya.”¹² Şeklindeki sözleri onu yolundan çevirmemiş, manevi bir boşanmanın ilk adımını teşkil etmiştir. Bu dönem Selma Hanım'ın kişiliğinde tam bir değişim yaşadığı sürecin de kaynağı olmuştur. Ankara'ya ve Ankara'nın taşıdığı milli manaya bağlılığı daha da artmıştır. Sakarya kıyılarından gelen zafer haberleri onu hiç şaşırtmamıştır.

2. bölüm Selma Hanım'ın Yenişehir'deki yeni evinde, yeni kocası Hakkı Bey'in yanında uyanmasıyla başlamaktadır. Aradan üç yıl geçmiştir. Bu dönem Cumhuriyet'in ilk yıllarını ve yanlış Batılılaşan insanların geçirdikleri değişimi gözler önüne sermektedir. Selma Hanım hemen her gün balolara katılmanın verdiği yorgunlukla öğle vakitlerinde ancak uyanabilmektedir. Selma Hanım'ın asıl düşüncesini teşkil eden “çalışmak” fikri ile şu an içinde bulunduğu durum tamamen ters düşmektedir. Ankara'da hemşirelik yaptığı günlerde: “Çalışmak, çalışmak. Bir şeye yaramak, bir şeye yaradığını hissetmek, işte, yaşamının yegâne manası.”¹³ şeklinde düşünen Selma Hanım'ın 2. bölümde yaptığı tek şey süslenip, lavanta kokuları sürerek balolarda dans etmektir. Milli Mücadele döneminde bütün milli coşkunluğunu Hakkı Bey'in kişiliğiyle özdeşleştiren Selma Hanım, Hakkı Bey'in artık o eski Hakkı Bey olmadığından çok emindir. Olmak istediği ve olduğu iki kimlik arasında bocalayan Selma Hanım yine de içinde bulunduğu ortama ayak uydurmaya çalışan bir karakter çizer. Mebus Murat Bey'le karşılaştıklarında onun eski babayani ve laubali halinden rahatsız olmaları ve onu görmezden gelmeleri Selma Hanım'ın ve Hakkı Bey'in sergiledikleri modern insan profilinin aynı çizgide olduğunu gösterir. Selma Hanım her ne kadar vatansever bir insan kimliğine girmeye çalışsa da olaylar karşısında pasif davranır, herhangi bir müdahalede bulunmaz. İstanbul'a babasının yanına dönmek istese de bunu başaramaz. Kitabın 2. bölümü Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan bu alafranga hayatın halktan ne kadar kopuk olduğunu; yalnızca kıyafet değiştirip, dans ederek batılı olduklarına inanan insan topluluklarının yaşayışını gözler önüne serer. Selma Hanım aslında bu hayata çok da yabancı değildir ve 1. bölümün başlarında çizdiği karaktere de dönüş yapmıştır. Selma Hanım'ın Taceddin Mahallesi'ndeki evinde verdiği davette yemek ikramını yapan beyaz önlüklü hizmetçinin yetiştirilmesiyle ilgili söylediği sözler onun bu alafranga ruhu taşıdığına ispatıdır: “Aman efendim o kadar güç ki her gün saatlerce uğraşmak lazım geliyor ve bir işi yüz defa tekrar etseniz gene hatırında kalmıyor.”¹⁴ Aynı

¹² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.90.

¹³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.87.

¹⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.69.

davette, ev sahipleri Ömer Efendi'nin eşlerini döverken Selma Hanım'ın kurduğu cümleler halktan ne derece kopuk ve halka ne derece alakasız olduğunu göstermektedir: “Merak etmeyin beyefendi. Kadınlar bu dayaktan o kadar şikayetçi değildirler. Haftada en az bir defa bu rejime tabidirler. Artık alışmış olacaklar.”¹⁵ şeklindeki sözleri bu durumdan çok da üzüntü duymadığını gözler önüne sermektedir.

Selma Hanım, romanın ikinci bölümünde geniş yer tutan parti gecelerinde, Hakkı Bey'in senede birkaç bin lira sarf ederek süslediği bir eşya rolü üstlenir. Dans kavalyelerinin kollarına bırakılan Selma Hanım, ne yaptığını, ne işe yaradığını, rolünün ne olduğunu sorguladığı bir dönemde Neşet Sabit'le karşılaşır. Neşet Sabit muhabir ve muharrirlik yaparak hayatını kazanır. Ayrıca Maarif Vekaleti'nden bazı telif ve tercüme işleri de almaktadır. Selma Hanım'la Neşet Sabit Bey yoğun fikir tartışmalarına girerler. Kendisinden 5-6 yaş küçük olan Neşet Sabit, Selma Hanım'ın balolarda gözünün aradığı bir insan olur. Onunla yaptığı muhabbetler Selma Hanım'ın batılılaşmayla ilgili fikirlerinin algılanışını değiştirir. Neşet Sabit Avrupalılaşmayı hiçbir zaman şekil olarak görmemiş, fikrî bir batılılaşmanın yolundan gitmeyi tercih etmiştir. Neşet Sabit'in: “Milliyetçi Türk garpcısı için garpçılığın en karakteristik vasfı, garplılığa Türk üslubunu, Türk damgasını vurmaktır. Şapka bize hakim değil, biz şapkaya hakim olmalıydık.”¹⁶ şeklindeki düşünceleri de bu fikirlerini açıklamaktadır. Selma Hanım'ın Neşet Sabit'le tanışması ve eşi Hakkı Bey'in kendisini yabancı bir kadınla aldatıyor olması onun kişiliğinde yeni bir döneme girmesine sebep olur. Selma Hanım süslenip püslenip balolarda dans etmekten başka işler de yapabileceğini, çalışmak istediğini, kadın hürriyetinin manasının bu olmadığını eşine ifade ettiğinde Hakkı Bey onunla bir çocuk gibi alay eder. Hakkı Bey'in: “Geriye alırsak kıymetini o vakit anlarsınız.”¹⁷ şeklindeki sözleri Selma Hanım'ın ondan daha fazla soğumasına sebep olur. Selma Hanım, Neşet Sabit'in yardımıyla öğretmenlik yapmaya başlar ve eşi Hakkı Bey'den de boşanır. 2. bölümün sonunda Selma Hanım yeniden Taceddin Mahallesi'ndeki ev sahiplerinin yanına gider. Ev tutmak ve artık kendi ayakları üstünde durmak isteyen bir Cumhuriyet kadınıdır. Ancak burada Selma Hanım'ın yaşadığı kimlik karmaşası daha da netleşir. Kendi isteği ile toplumun ona dayattıkları arasında çatışma yaşamaktadır. Ev sahibelerine: “Gelip burada kendime bir yer bulmak istiyorum.” derken, içinden kendisine: “Buralara gelip nasıl oturabileceğim?” diyordu. Ev sahibelerine: “Artık bundan sonra hiç evlenmeyeceğim. Kendi başımın rahatına bakacağım. Herkesten uzak, kendi yağımınla kavru olarak yaşayacağım.”

¹⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.71.

¹⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.136.

¹⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.152.

derken, yine kendisine: “Fakat acaba muvaffak olabilecek miyim? Bu avluda, bu yüzler arasında, bu üstünde oturduğum katı ve kirli minderde aradığım huzuru, rahatı nasıl bulacağım? Ve bütün bunlarla yaşamak kudretini kendimde nasıl arayacağım?” diyordu. Onlara: “Adam sen de bana bir odacık yeter artar bile. Orada hem yatarım hem otururum. Çamaşırımı siz yıkayıverirsiniz. Ara sıra kendim mutfığa inip yemeğimi pişiririm. Neden olmasın? Benim sizden farkım ne?” derken, kendine: “Evet, benim bunlardan ne farkım var?”¹⁸ diyordu. Ancak şu da bir gerçektir ki Selma Hanım’la onlar arasında sayılamayacak kadar çok fark vardı. Selma Hanım’ın yaşadığı kimlik çatışması bu iç konuşması ile dilinden dökülenler arasındaki farkta daha da belirginleşmektedir.

3. bölüm Cumhuriyet’in 14. yılından itibaren başlamaktadır. Selma Hanım bu dönemde Neşet Sabit’le evlenmiş onunla aynı düşünen, aynı davranan bir kimliğe bürünmüştür. Selma Hanım artık Batılılaşmayı doğru algılamış, halka inebilmiş aydın bir Türk kadınıdır. Cebeci’de bir evde oturan Selma Hanım ve Neşet Sabit sık sık Anadolu’ya giderek buradaki halkla iletişim içine girerler. Özellikle de son yıllarda ulaşım ve ikamet imkânlarının düzelmesi bu seyahatleri zevkli bir hale getirir. Selma Hanım bu konuda da eski yaşantısıyla çelişmektedir. “Selma Hanım, eskiden, tabiatı, dağlık ve kırlık yerleri hiç sevmezdi. Ona göre tabiat demek, vahşilik, haşinlik, gariplik, ıssızlık, toz, toprak, çamur ve gübre demektir. Ona göre tabiat, bundan on altı yıl evvel Nazif’le beraber İnebolu’dan Ankara’ya yaptıkları seyahat esnasında bir yaylıdan seyrettiği şeyler ve bunlarda çektiği zahmetler demektir.”¹⁹ Selma Hanım, son dönemde yurt içinde yaptığı seyahatlerinden Ankara’ya her dönüşünde ruhen ve bedenen kuvvetlenir ve dinleşir. Hiçbir ilaç ona memleket havası kadar iyi gelmez. Selma Hanım’ın Neşet Sabit’i tiyatro oyuncusu Yıldız Hanım’dan kıskanma süreci ise Yıldız Hanım’ın evlenmesiyle son bulur. Hatta bu iki aile birlikte yurt içi gezilerine de giderler. Selma Hanım romanın sonunda Cumhuriyet’in 20. yılında yapılacak olan şenliklerin tertip heyetlerinden birine seçilmiştir. Selma Hanım’ın bayramda hissettiği duygular Yakup Kadri’nin asıl olmasını istediği Selma Hanım karakterini ortaya koyar. Her zerresi milli aşkla tutuşan Selma Hanım, Atatürk’ü dinlerken o kalabalığın içinde kendisini Asya’nın göbeğinden gelen Türk akınlarının içindeymiş gibi hisseder.

Nazif Bey: Selma Hanım’ın ilk eşi olan Banka Muamelat Şefi Nazif Bey, Selma Hanım’ı çok sevmektedir. Milli Mücadele yıllarında eşinden önce Ankara’ya gelerek ev ayarlayan Nazif Bey zorlu bir süreç geçirmiş eşini de yine zorlu bir yolculuğun ardından Ankara’ya getirebilmiştir. Bu süreçte Nazif Bey Selma Hanım’ın gözünde güçlü bir kahraman gibidir. Ta ki Selma

¹⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.167.

¹⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.225.

Hanım'ın Binbaşı Hakkı Bey'le tanışıp Milli Mücadele ateşiyle yanmaya başlamasına kadar. Ankara'ya kadar duyulan top seslerine daha fazla direnemeyen ve herkes gibi Ankara'yı terk etmek isteyen Nazif Bey'le Selma Hanım bu noktada çatışır. Çünkü Selma Hanım Milli Mücadele'nin kesinlikle kazanılacağı görüşündedir. Ancak Nazif Bey canını yolda bulmadığını, eşini bırakıp gideceğini belirtir. Bu sözleriyle eşiyse manen boşanmıştır. Nazif Bey'in ütülü ve temiz kıyafetleri Selma Hanım'ın gözünde değersizleşir. Bağımsızlığın kazanılmasıyla Ankara'ya gelen Binbaşı Hakkı Bey'in toz ve pislik içindeki kıyafetleri gücün ve kahramanlığın nişanıdır. Selma Hanım'la boşanmasının ardından Nazif Bey de kişilik değiştirir. Nazif Bey çok bedbahttır. Elindeki bütün imkânları bırakarak Anadolu'nun en ücra köşesine Ankara hayatını unutmaya gitmiş; ancak unutamadığını davranışlarıyla hissettirmiştir. "Yumuşak, pembe, sessiz ve uslu Nazif, kuru, sinirli, sert ve haşin bir insan olmuştur. Kendini tamamıyla içkiye verdiğini söylüyorlardı. Bu gidişle belki bütün istikbali mahvolacak, belki... ve Selma Hanım'ın düşünceleri bu noktaya gelince daralıyor, Nazif'i bu halinde tekrar sevebileceğini, belki, ona, hiçbir vakit olmadığı kadar bağlanacağını zannediyordu."²⁰ Selma Hanım'ın bu görüşü, Nazif Bey'deki bu kimlik değişimini, Hakkı Bey'inkine göre daha masum ve yerinde bulmasıyla ilişkilidir. Nazif Bey'de görülen değişim esasında sevdiği kadını kaybetmeden doğan psikolojik sıkıntıya dayanmaktadır. Nazif Bey, Ankara'ya Milli Mücadele'ye katılmak için değil bankadaki görevi sebebiyle gelmişti. Dolayısıyla top sesleri Ankara'ya yaklaştığında kaçmayı düşünmesi şahsiyetiyle zıtlık teşkil etmemektedir. Nazif Bey'deki hâl, işinden rahatından ve her şeyden önemlisi sevdiği kadından uzaklaşmanın verdiği acı ve boşluktan meydana gelmiştir.

Hakkı Bey: "Ankara" romanında yer alan kimlik bunalımı, bireyin adeta kendisine yabancılaşması şeklinde ifade edilebilir. Bu bunalımı en derinden yaşayan kişi ise Selma Hanım'ın ikinci eşi Binbaşı Hakkı Bey'dir. Romanın 1. bölümünde Milli Mücadele yıllarında idealist, başarılı, güçlü ve cesur bir Türk askeri profili çizen Binbaşı Hakkı Bey bağımsızlık kazanıldığında tam tersi bir profil sergiler. Tamamen batılı tarzda yaşamak isteyen Binbaşı Hakkı Bey kendi kimliğine ve çevresine uzaklaşır. Binbaşı Hakkı Bey Erkan-ı Harb zabitlerindedir. 1. bölümde Milli Mücadele yıllarında mebus Murat Bey'in evinde tanıştığı Selma Hanım'la atış talimleri ve at gezintileri yaparlar. O dönemde Binbaşı Hakkı Bey Selma Hanım'la yaptığı konuşmalarda İstanbul'da Türk kadınlarının yabancı erkeklerle dans ediyor oluşlarını tiksintiyle karşılarken; romanın 2. bölümünde eşi olan Selma Hanım'ı süsleyip püsleyerek yabancı erkeklerin kollarında dans etmesini modernlik olarak algılar. Hakkı Bey romanın 2. bölümünde askerlikten çıkıp

²⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.97.

sivil hayata girmiştir. Adeta üniformasıyla birlikte kişiliğini de değiştiren Hakkı Bey'i Selma Hanım tanıyamaz hale gelir. Artık Hakkı Bey'in bütün hareketlerinde bencillik ve yapmacıklık hakimdir. Selma Hanım'ın bu yeni Hakkı Bey'e: "Nerede o tunç rengin? Nerede o çelik gövden? Nerede o sert ağzın? O koyu kumral bıyıkların?" diye soracağı gelir.²¹ 1. bölümde Selma Hanım'ın ev sahibi Ömer Efendi'nin eşlerini dövmelerinden çok rahatsız olan Binbaşı Hakkı Bey, Selma Hanım'la at gezintileri yaparken de kadınlara karşı anlayışlı ve kibar bir kişilik sergiler. Ancak 2. bölümdeki Hakkı Bey'in kadınlara karşı kibarlığı yalnızca marifet gösteren bir artist tavrı halini alır. Hakkı Bey'in eşi Selma Hanım'ı yabancı bir kadınla aldatması da onun içine düştüğü bayağı alafangalık halinin son noktasıdır. Evlerini Paris son mobilya kataloğundan seçerek aldığı eşyalarla döşeyen Hakkı Bey, yaptığı her harekette olduğu gibi bu mobilyalar konusunda da gösteriş merakına girmiştir. Selma Hanım, kadın hürriyetinin yalnızca balolarda dans etmek olmadığını, çalışma hayatına girmek istediğini söylediğinde, Hakkı Bey, kadın hürriyetini geri alırsak kıymetini o vakit anlarsınız, diyerek hürriyeti kendilerinin bahsettiğinin de altını çizmektedir. Bu durumdan dolayı Hakkı Bey her şeyi yapma hakkını kendisinde bulmakta eşini aldatma işini de aleni bir şekilde yapmaktadır. Bu durum onun cemiyetten ve tabiidir ki Selma Hanım'dan tamamen kopuşuna sebep olur.

Murat Bey ve Ailesi: Mebus Murat Bey ve ailesine yaptıkları ziyaretler Selma Hanım ve eşi Nazif Bey'in Ankara'daki monoton yaşantısına bir renk getirmiştir. Murat Bey'i de Milli Mücadele yıllarında idealist bir karakter çizerken görürüz. Ancak mücadeleden sonra o da Binbaşı Hakkı Bey gibi modernleşmeyi yanlış algılayarak komik duruma düşen bir kimlikle karşımıza çıkar. Durumdan istifade ederek maddi kazançlar peşine düşen Murat Bey, hem kendisini hem de evini şeklen değiştirme yolunu seçmiş nihayetinde ailesiyle birlikte Avrupa'ya yerleşmiştir. Balolarda sergilediği tavırlar iki kimlik arasında kalmış olduğunu çok net göstermektedir. Eski babayani ve laubali tavırlarından bir şey kaybetmeyen Murat Bey, rengarenk ipek gömleklerinin birini çıkarıp diğerini giyer, en pahalı lavanta kokularını sürer, kendi için yaptırdığı özel sigaralarını ince altın bir tabakadan alıp durmaksızın havalara dumanlar savurur. Çocukları İsviçreli bir mürebbiyenin eline bırakılmıştır. Ayrıca bu mürebbiye Murat Bey'in karısına ve kız kardeşine Fransızca, dans ve adabı muaşeret dersleri de vermektedir. Bu şekilde içinde bulunduğu topluma ayak uydurmaya çalışan Murat Bey ve ailesi tam bir kimlik bunalımı yaşamaktadırlar. Çocuklarını balolara getiren Murat Bey onların koşuşturmalarına gülüyor: "Bizim çocuklar... Mahsus getirdim, küçükten alışsınlar. Bizim gibi acemilik

²¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.98.

çekmesinler.”²² diyerek içinde bulunduğu durumu özetler. Mebus Murat Bey ve ailesi de değişim geçiren ancak her ne yaparsa yapsın içinde bulunduğu topluma yabancılaşan bir kimliğe bürünürler. Onların da maddi kazanç sağlama adına yerini yurdunu terk etmek zorunda kalan insanlar arasında oldukları görülür.

Şeyh Emin: İlk olarak Murat Beylerin bağında karşımıza çıkan Şeyh Emin, Selma Hanım’ı şüpheli ve düşman gözlerle süzer. Ortamdaki kadın mevcudiyetinden hiç haberi yokmuşçasına selamsız sabahsız Murat Bey’in evine gelip otururlar. Binbaşı Hakkı Bey onları “Kara terör” diye adlandırır. Ancak Milli Mücadeleden sonra değişenler arasında Şeyh Emin’i de sayabiliriz. Elinde bir kadehle Selma Hanım’ı bakışlarıyla taciz eden, Selma Hanım’ın çıplak omzuna dokunarak kendisini tanıtmaya çalışan bu sarhoş adam Şeyh Emin’dir. Şeyh Emin salondan çıkarılırken yüksek sesle: “Yahu bıraksaydın, şu hanımla bir toka etseydim. Biz dans bilmiyoruz. Bari bunu yapalım.” derken salondan çıkarılır. Şeyh Emin’in geçirmiş olduğu bu değişim de kendince durumdan istifade etmeye çalışması şeklinde yorumlanabilir.

Ömer Efendi ve Ailesi: Selma Hanım ve Nazif Bey’in Taceddin Mahallesi’ndeki evlerinin sahibi olan Ömer Efendi ve ailesi de Milli Mücadele yıllarından istifade ederek zengin olan kişilerdir. Görünüşte dindar olan bu aile haksız para kazanma konusunda aynı hassasiyeti gösteremez. Dindar bir kimliğin sahip olması gereken vasıflar ile Ömer Efendi ve ailesinin kimliği arasında da bir çatışma olduğu izlenmektedir. Romandaki diğer şahıslardan farklı olarak Ömer Efendi ve ailesi inanan insan kimliği sergileyip uygulamada bunun tersi hareket etmeleri noktasında bir kimlik çatışması yaşıyor görünümündedirler. Bu durum, kısmen Şeyh Emin’le benzerdir. Ömer Efendi ve ailesi dindar muhafazakâr kimliklerini görüntüde değiştirmezler; ancak menfaatleri doğrultusunda dinin dürüst ve helâl kazanç için emrettiği çizginin dışına çıkarlar; Şeyh Emin ise menfaatleri doğrultusunda eski dindar ve muhafazakâr kimliğinden yaşantı olarak tam bir uzaklaşma yaşamıştır.

Sonuç

Üç farklı Ankara içinde ele alınan farklı insan karakterleri dönemin ve toplumun aynası niteliğindedir. Değişen dönemle birlikte değişen insanlar kimlik bunalımı yaşamışlar, kendilerince yorumladıkları Türk Modernleşmesine şahsî çıkarları doğrultusunda yön vermişlerdir. Romanın son bölümünde Ankara’nın ideal yapısı verilmeye çalışılsa da bu tamamen Yakup Kadri’nin hayalindeki Ankara’yı resmetmektedir. Zira Yakup

²² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.115.

Kadri'nin de dediği gibi Cumhuriyet'in ilanının üzerinden değil 20 yıl, 40 yıl da geçmiş olsa Ankara hala onun romanında profilini çizdiği 2. bölümdeki Ankara'dır. Adeta yazar Ankara'yı ve Ankara merkezinde tüm Türkiye'yi bekleyen durumu önceden görmüş ve eserinde işlemiştir. Bu doğrultuda oluşturulmaya çalışılan karakterlerin analizi boyutundan esere bakıldığında modernleşmenin ve Cumhuriyet ideolojisinin çok büyük bir toplumsal kırılma yarattığı görülmektedir. 10 küsur yıl süren savaşların ardından okumuş-yazmış insan sayısının azaldığını, topluma rehberlik edecek kişilerin yok denecek seviyeye geldiğini, siyasal erkin tavsiyeleri doğrultusunda "yeni hayat"ı yaşamaya odaklanan bir toplumla karşı karşıya kalındığı unutulmamalıdır.. Bu "yeni hayat" kısa sürede tanınıp benimsenecek ve içe sindirilecek kolaylıkta bir dönüşüm taşımaz. Dolayısıyla toplumsal yapıyı oluşturacak fert bocalar. Romansa her zamanki gibi toplumun fotoğrafını çekmekte en önde gelen edebî uğraştır.

KAYNAKÇA

ALVER Köksal, "Edebiyat ve Kimlik", Bilgi, 2006/2, s.32-42.

KARAOSMANOĞLU Yakup Kadri, Ankara, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

TİMUR Taner, Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

YALÇIN Alemdar, Sosyal ve Siyasal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920-1946), Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56b33213a2fc72.27125563, E.T. 04.02.2016.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56b3321c93aab8.93101648, E.T. 04.02.2016.

<http://www.ismininanlami.com.tr/selma/>, E.T. 04.02.2016.

<http://www.ismininanlami.com.tr/nazif/>, E.T. 04.02.2016.